

ԽԱԶԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆ

ԿԱՐՕՏՆԵՐ

(Յառաջաբան Ա. Նաւարեանի.)

Կ. ՊՈԼԻՍ
1910

891.99

Գ-32

ՀԱՐՈՏՆԵՐ

2081

391.99

9-39

uf

01 JAN 2009

19 NOV 201

ԽԱՁԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՇԱՆԹ

№ 10

ԿԱՐՕՏՆԵՐ

(Յառաջարկ Ա. Նաւարեանի)

Կ. ՊՈԼԻՍ

1910

1560
39

Սիրելի բնաստեղծ,

Մեծ հաճոյքով կարդացի ձեր Կարօս-ներ-ը, որոնք հայրապետեցին ինձ հոգեկան յուզմունքի անուշ վայրկեաններ: Ձեր փերթուածներուն ոմանց մէջ Լամարքինեան շունչ մը կայ սուրբ եւ շուքանական իտէպով մը առլցուած. ոմանց մէջ կը բափառի Տը Լիլի հովուական հոգին՝ որ սիրած ու երգած է ծաղիկները: Ռ-րիւններու մօտ ալ զգացի սարաբաղդ Վեդլէնի դպկութիւնը իր յափճեանական սառապանովն ու աղօթովը:

Բայց առենէն տաւի սիրեցի ձեր Գնչու-հին: Տանկանայ բանաստեղծութեան մէջ ամէնէն յաշկանական փերթուածներէն մին է այն: Հայ Ռիբլէնի մը սպառնութիւնը թողուց վրաս, այնքան տեղական գոյն մը ունի այդ կտորը: Կարծես վառ ու կենդանի նկարն է՝ այն բա-փառկոտ ու ցաւասանց արարածին, որոյ ազատ արեւէն կարմրցած դէմքը՝ թուառութեան ար-ցունկներուն հետ՝ ունի ծիծաղներ, ինչպէս նաեւ ապրելու եւ սիրելու բունն տենչ մը որ վայրենի անկախ հոգիներու բնասխարհ իսկ է:

Վարպետի մը վրձինը ունեցած է՛ այդ նկարին մէջ— իրապաշտական վայրագ նկար

մը՝ որոյ գեղեցկագիտութիւնը զուրկ չէ զգացումէ եւ յուզումներէ:

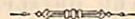
... Ասիւններդ տաքակի պէս
Թոյլ թոյլ կախուած արեւին դէմ մեզ կը ծաղրես,
Երբ նայուածք մը կը մտնի նոն՝ հրապուռուած:

Այս իրապատեական յախտուն փերթուածը միւս իսէպական կտորներու մօտ զարմանալի պիտի թուի անուշտ ընթերցողին: Բանաստեղծութիւնը՝ որ արծիւի նախաւանքներ ունի, չ'կրնար՝ անոր պէս՝ իր թռիչքին որոշ ուղղութիւն մը տալ:

Զէ՛ մի որ կեանքն ալ հակասական հոսանքներէ կազմուած է, եւ թէ անոնց մեծնջեմական բաղխումն է որ յառաջ կը բերէ բոլոր օգտակար յեղաւթումները:

Կը յուսամ որ Կարօսներէն զատ պիտի նուիրէք մեր աղփասիկ գրականութեան ուրիշ գեղեցիկ գործեր: Շարունակեցէք գրել, քանի որ բանաստեղծութիւնը եղած է՝ անծրխտելիօրէն, ամէն տեղ եւ ամէն ազգի համար, գլխաւոր ազդակը սրտի եւ զգացումի բարձրացումին:

ԿԱՐՕՏՆԵՐ

ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ծաղիկները կը դողդղան, կը խորհին,
Կապոյտ հովերն կը գգուեն զանոնք, տարփալի
Սիրահարներ՝ մեռնող գիշերն փոխ փոխ,
Թարմ մարմիններ, սիրող աչիւն խնկալին:

Լուռ նայուածքով վառ մոմերն ալս՝ գաղջ, թոքով,
Կը կարմրին, վար կը նային ամէկոտ.
Մուռակները—սերի սենեակ մեկահոտ—
Կը փչին մերք ու կը շինուին ցողերով:

*
*

Բուրվառումներն իրենց փափուկ, փայփայուն
Աղօթքներու մէջ կը փաթկեն զմեզ միշտ,
Ու մենք կապուած իրենց, շրջառ թերթերուն
Գգուանքին տակ կ'իյնանք գինով, միշտ անմիշտ:

Մենք սիրտփանկ կ'զգանք անոնց արցունքէն,
Երբ կը բացուին՝ արցունքի բաժակ դարձած՝
Շուշան շունչեր վեր միխալով յուրջօրէն,
Վարանումի օրրումներով արբեցած:

*
*

Մեր տենչանքն են անոնք՝ բացուած կաթոգին՝
Սիրել տուող գեղեցկութեան ջիւղ հոգին.
Ըլլան կարմիր եւ կամ ներմակ կամ դեղին,
Պիտի խօսին լեզուն աղուոր Պարիկին:

Սուրբ մարմիններ՝ շրջաբերու պէս նրբին,
 Զարդարանքն է՛ք՝ սիրոյ, ժպտի, սրտուրեան-
 Այն լոյսերն է՛ք ուրկէ սիրտերն կը լեցուին՝
 Յոյսի չեմադ բաբախիւնով պէտք գարնան ։

ԿԱՐԱՊԻՆ ՄԱՅԸ

Աչքերն անուշ գինովցած. զերդ զոյգ մը լին,
 Կարապ մ'աղուոր լընին վրայ կ'երկննայ,
 Մեռնող վերջին հառագայթին պէս բովիչ՝
 Նայուածին բոցն կը կարմրի, կը հեւայ :

Յուզուած կուրծքը քաբխած փափուկ ջուրերուն,
 Նայուածքն ուրախ էր լոյսերէն հեռաւոր,
 Որ կ'երկննար հորիզոնէն վար փայլուն,
 Անցեալն ամբողջ վառուած առջեւն փառաւոր :

Եւ նայելով իր մեծ ցաւին, ուրկէ լուռ
 Կը փախչէր կեանքն, դիտեց վայրկեան մ'իւ հոգիւն,
 Ուրկէ երազն կը քուր զերթ տաք փրփուր.
 Ծաղիկ մ'որուն քերթերն շուտով կ'իյնային :

Զուրեւուն մեջ լացաւ երգն իմ դիւքական,
 Ինքն իսկ գինով իր գաղտնիքն անիմաց.
 Վարդի մը պէս փայլալուեցաւ ցիրուցան,
 Մեծ յուզումին վերջին կարիլն ալ խըմած ։

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ ԱՐԵՒԸ

Բոցերուն մեջ բազմած փիւնիկ մը հանդարս,
Թարմ շիւղերու անիւնն հոսի գերդ կրակ.
Բայց բոշունն է հալեր, մաշեր, լոկ կրմախֆ
Մը կը մընայ հոյլ բոցերուն մեջ պարարս :

Ա, ի՛նչ սիրուն, լեռան բոշունն լուսազարդ,
Անիւններու վառ լոյսին մեջ երերուն,
Դեռ հարսնցու աղջկայ մը պէս աղուռ,
Շիկնած կ'երթայ, սոսկ սարսուռով երազուն,
Յոյսէն բովուած, յոյզով լեցուն, վիրաւոր:

ԼՔՈՒԱԾ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

Խեղճ արարած, դեռ կը փալեր, անհառներէն կ'անցներ տափ,
Ոտերը քոյլ, սիրքը այրած, աչեքէն բոց կը վազեր,
Իր մաղմղկած քաշկինակը միշտ աչեքուն կը փսեր,
Մա՛յր իմ, մա՛յրիկ մըմնջելով՝ հիւանդին պէս ցաւին տակ:
Դիւսին փաքքած լաքի կտոր մը ալտոսած, մաշած, հի՛ն,
Վայելչագին դեմքին վրայ կ'այրեր հուր մը ասպետի.
Միշտ կը փալեր, իր աչեքը արեւոյնս մը ծաղկաւի.
Ոսկի երազ ցանցընելով՝ լեռներու ջիւղ կանանչին:

Միշտ կը նայեր հեռուն այրող վերջալոյսին, լեռներուն,
Ու կը վազեր արագ արագ, ո՛ւր էր գիւղը... մոռցեր էր.
Կամաց կամաց մուրր կ'իջներ ու ամեն բան կը մաշեր.
Ալ վեր չ'ելաւ, լեռներէն վեր, քափեց արցունք մարգերուն:

Հին երազ մը կը փնտեր կարծես լալով հերարձակ
Ու սարսուռի մը դողն ուներ լացն անվեներ աղւորին.
Ծառերու տակ, կանանչին մեջ մրափեց հե՛ք պատանին,
Ու պլպուլ մը ֆնացուց զայն իր երգովը անուշակ:

*
* *

Քնացեր են օձերն արդէն ու բոշուններն ալ քառած,
Լուռ է քաւուսն, անհառն ու լեռ, հո՛ն, ձկնորսն ալ
մեկնեցաւ.

Մինակ գետը երգ մը ունի մութին ներքեւ՝ խոր, անբաւ,
Ան ալ գինով ինք իր ձայնէն, կ'երթայ հեռո՛ւն, մոլորած:

Եկա՛ր գի՛շեր դուն վերջապէս փռ վերքերովդ կուրորէն,
Լացին բուերն ֆեզի համար ու երկինք սուգ մը պատեց.
Հե՛ք անցորդ մը փռ ծոցիդ մեջ երազներով մրափեց,
Աստուածային տուր երգ մ'անոր՝ զարնան կանաչ տերեւէն,

Աղւոր երգ մը՝ հաշիւի պէս գինովցնող, գրգալի,
Եւ կոյսին պէս աղօթարկու բող տեսիլով մ'արբենայ.
Բայց չ'եմ գիտեր, ինչո՞ւ գիտերն սարսրալով կը լայննայ,
Աղէկ գրկէ դուն բնութեան կուրծքը, ո՞վ հայ պատանի:

Առտուան դէմ արթննալով ուզեց երբալ դեպ'ի գիւղ,
Պաղ էր առեր, հեկեկանք մը կը խառնոցէր սիրտն անոր.
Քալեց քալեց, խոր լեռներէն անցաւ գնաց գլխիկոր,
Բայց արցունքով նստաւ դարձեալ ծառի մը տակ աներկիւղ:

Ո՞ւր, ո՞ւր երբաւ: Աննունութիւն մը կար առջեւն անյասակ,
Գազանները տէր չ'ունէին կ'ապրէին հոն քափառկուն.
Ինն ալ՝ եակ մը մարդկային՝ պէտք էր ապրիլ հոն քաղուն,
Մոնչիւնի փոխան ուներ՝ երգ մը մօրմ'էն յիշատակ:

Գ Ն Զ Ո Ւ Շ Ի Ն

Պատուհանին առջեւ ինչո՞ւ կը քափառիս,
Մուք մուք վարսերդ նակսիդ վրայ ինկած, մարած.
Նորածինդ տե՛ս կը նըւայ կուրծքիդ փառած,
Բայց անտարբեր ինչո՞ւ այդպէս վեր կը նայիս:

Կը ծիծաղիս, մանուկին պէս կուլաս յանկարծ,
Բայց հոգրդ չ'ե. ստիճիներդ տաքակի պէս
Թոյլ բոյլ կախուած արեւին դէմ, մեզ կը ծաղրես,
Երբ նայուածք մը կը մարի հոն՝ հրապուրուած:

Մտիդ խորէն հառաչանքներ կը շրջայլես՝
Անըջալիւս, քուրակի պէս, բայց անհառակ.
Կը մարմնրես խոստումներով ախտալարակ.
Զե՛ չեմ հաւատար, Ֆագիր մըն ես դուն պարզապէս:

Ինծի խոստում, բրոջս ալ՝ ծիծաղ, պրսակ,
Յետոյ խաղ մը պարուհիի համբոյրներով.
Տե՛ս խաբուեր ե արցունքներդ մայրս շուտով,
Անունդդ ե՛ արցունք խըմող կասակերգակ:

Երբ կը տեսնիս ողբերգումը կը դառնաս լուռ՝
Յուզումներու անզուսպ վշտին լուռ ենթական,
Ու ցանկալիւս կ'ուժասպառիս, երբ լեռնական
Կը կարմրի մարմի՛նդ այրած սերերով բիր:

Մարգրիտի տեղ լուրք ուլունքներ կապած վզիդ,
Մեր ամենուս սիրտն անոնցմով կը վերլուծես.
Տե՛ս աչիւրդ քուի քուի ամպեր կ'անցնին դեզ գեզ,
Կը կասկածիմ, հաւատմ' արդեօք համոզումիդ:

— Չե՞ս հաւսար դուն, պիտի զոջաս օր մը դարձեալ,
 Լեռներուն մէջ պիտի կանչես զնշունիին,
 Գաղսագողի խնդամ պիտի ես ալ, իմ հին
 Տաղաւարիս սակ երջանիկ ու անայլալ:

Չ Ա Յ Ն Ե Ր

Ա.

Ձայներ կան ժպտուն, ձայներ՝ մանկական,
 Ծիծեռնակներու ձայնին պէս ուրախ,
 Ուր բարմութիւնը կեանքին՝ ճիւղական
 Բան մը կը բողբոլ լսողին՝ խիզախ:

Ամբողջ աշխարհ մը ներմակ ու ծրփուն,
 Կ'արեւոտի հոն լոյսով մը մասաղ,
 Միշտ կը ծիծաղի հոն սերը սրդուն,
 Հրեւեակներու սերն է ան խաղաղ:

Բ.

Ձայներ կան առոյգ, ձայներ՝ կրակոտ,
 Գոռ տաւիղներու ձայնին պէս խօսուն -
 Երիտասարդը հոն է՝ սեգ, կեանքոտ
 Երագներու մէջ՝ ըմբիւտ մը վառվրուն:

Վարդավառ կոյսը օրօրոյցներով բոց,
 Սիրոյ ալիւն կ'երգէ հեւեազին.
 Հո՛ն է, հո՛ն պահուած սիրտը ալեկոծ՝
 Գինով ու խիզախ երիտասարդին:

Գ.

Ձայներ կան մարած, ձայներ՝ խուսափուկ,
 Արձագանքին պէս՝ անդունդէն հասնող.
 Խաղաղ, կիւսական հովն է ան փափուկ,
 Մենեղի մը պէս՝ հեռուէն երկարող:

Աղօթքն է ան կոյս, խազը մեղմօրօր՝
Գաղթող կռուցկին կտուցէն ինկած .
Յիշատակներով լեցուն խոր ծործոր,
Ուր մարդկութիւնը կը հանգչի յոգնած:

Վ Ա Ր Կ Ե Ա Ն Մ Ը

Պիսի մոռնա՛մ, պիսի մոռնա՛մ քեզ յաւեհ,
Դո՛ւն զիս ըրիւ դժբաղդ, այսպէս ողբերգու .
Գնա՛ հեռու, ուրիշին ես ալ յաւեհ,
Պիսի մոռնա՛մ քեզ, իմ քնարս սիրերգու:

Պիսի մոռնա՛մ, չեմ ուզեր լալ քեզի հեհ,
Դուն օտարին արցունքն ինչո՞ւ կը խրմես,
Ինչո՞ւ կուլաս. կը սարսուրիս երբ վզեդ
Կը կախուի ձեռքն օտարներու սուրի պէս:

Քեզի համար ապրեցայ ես, լացի ես՝
Բաններուն մեջ՝ սիրունիէս իսկ հեռու,
Սիրքս քեզի վստահեցայ տղու պէս,
Համբուրուելով փաքրուեցանք իրարու:

Թո՛ղ որ ապրիմ ես ասկեց վերջ միայնակ,
Ապրիլ կ'ուզեմ երազներով ես անվերջ,
Ալ մոռցիր զիս, արտասուեով շարունակ
Պիսի յիշեմ քու անունըդ ասկեց վերջ:

Նոր աղօթքներ, անուշ երգեր երգեցե՛ք,
Ա՛յ ա՛ղջիկներ լեռնաբնակ, կանգնագեղ .
Դուք մազերնուդ քելերովը հիւսեցե՛ք
Իմ երազիս Սուրբ խորանը լուսագեղ:

1560
39

Մ Ա Ն Ի Շ Ա Կ Ը

Ա.

Ա՛յ մանիշակ լեռնաբլուզակ,
Մանկութիւնքս կը տեսնեմ ես
Թերթերուդ մէջ կապուսորակ .
Սեր կը պոռամ երբ դուն այդպէս
Լանջերդ բացած կը մտածես:

Երանի՛ որ վեր կը մըխան
Զգացումներդ աղօթքի պէս,
Կոյս ամպերուն կը միանան
Անոնք խունկի, հալուէի պէս .
Սիրողներուն դուն ծաղիկն ես:

Անտառին մէջ միեւառիկ
Որո՞ւ արդեօք դուն կ'սպասես,
Զե նե դուն ալ սիրահարիդ
Սպասելով կ'արցունեմքս
Աչքերդ կապոյս ու կը նեծես:

Երբ կը չորնաս կ'ըլլաս մոխիր,
Կը բռնկիս ա՛լ աւելի .
Մուշկի նման բոյր մ'անբասիր
Մարմնես կ'ելլայ, կը ծաւալի .
Ո՛հ սիրտանքն ես դուն ցաւի:

ձիւղ սրտիս պէս փայլալուստար,
Ինկար գետին լուռ, խրազին .
Գեղջկուհիներն խոնարհաբար,
Գուրգուրանով քեզ պահեցին .
Երջանիկ ես ծաղի՛կ անգին:

Բ

Կը նախանձին աղջիկները հարայրեղ,
Երբ դուն այդպէս խոսերուն մէջ կ'երագես .
Աստուծային տեսութիւնըդ, պարզապէս
Ա՛լ աւելի կ'ուժովցնէ հոգիդ գէր:

Երբ դուն այդպէս խոսերուն մէջ կ'երագես,
Թարմութիւնըդ կ'ուզեմ փամել հոգւոյս մէջ,
Մարդու մի՛ ըսեր երբ աղջիկ մը սերով պերն,
Գայ համբուրել քու քերթերդ կապագես:

Թարմութիւնըդ կ'ուզեմ փամել հոգւոյս մէջ,
Որովհետեւ բաժակն ես դուն զարնայնի .
Երբ արտոյսը իր բոյնին մէջ կը մարի,
Անոր սուգը՝ կը պահես լուռ, զարնան մէջ:

Որովհետեւ բաժակն ես դուն զարնայնի,
Երկինքն առաւ իր շղարհներն կապոյտեղ .
Իրարու սիրտ կրնաք տեսնել գեր յաւեւ,
Զի երկուքիդ տունն իրարու կը լուծուի:

ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Ստուերները վերջալոյսէն կը փամուխն,
Հովն ալ քակաւ կը նուաղի կերկերուն.
Վանականը լեռան վրայ առանձին,
Ալիքները կը դիտէ լուռ ամպերուն:
Վերէն ծով ծով ոսկի ցօղեր կը քափին,
Ու լոտերը լոյսերու պէս կը դողան.
Անցնող ձայներն ալ չեն դառնար, կը մարին.
Երագները գիշերային կը մըխան:
Ծով մը վերը, ծով մը վարը ալեկոծ,
Ծով մըն ալ ինք՝ լեռան խորը կորսուած,
Լեռան վրան քո՛ղ որ յուզուի մեծակոծ,
Թո՛ղ որ մարի, ցամփի ինքնին, ո՛վ Աստուած:

*
* *

Ծիածանը շղարժի պէս երբ կ'այրի,
Ու մինչ արտո՛յսն կ'երգէ աղօթքն գիշերուան,
Վերջին վանկը մինչ լոյսի պէս կը մարի,
Կը հառնաչես, կ'իյնաս գետին շուտ այնքան:
Անհուն երազ մը կը շողայ բիբերուդ
Խորը, ու լուռ, յուզուած դու միտս, գունասած,
Կը հեծեծես կոյրին նրման, բայց հոգւոյդ
Մէջ կարօտի կան արցունքներ մարմնացած:
Չոր արցունքներ՝ հին սերերու, բռնկած
Խունկի նման բուրումնաւէտ. երագիդ
Բուրվառին մէջ քող որ մընան փարացած,
Օ՛հ մի դպչիր անոնց, հոն է հու հոգիդ:

*
* *

Կեանքն հիւլէ մ'եր վանականին արտին մէջ
Ամեն բանէ սրտաւթին մը կը ծոռէ.
Յաւոտ երգն սա արինգին զերդ անդէն.
Հովի՛ւ, հովի՛ւ եկո՛ւր հիծեց խեղճն անտէր:
Հանդարտութիւն. հորիզոնն է լեռնացած,
Սոսկ ասուպներ պարապին մէջ կը բռչին.
Կեանքի իսուր կասակն է առ լռակեաց,
Ալ վա՛ր իջիր դուն սա լեռնէն խաւարչին:
Ու փայլալուծ իջաւ այսպէս լեռնէն վար,
Մըսաւ խուցը վանականի մեհաւոր.
Դեռ արինգին վերջին խաղը կը խաղար՝
Շրթունքներուն վրայ հովուին ալեւոր:

Ս Է Ր - Շ Ո Վ Ե Ր Ը

Ա.

Արեւելի լեռներէն դեռ կը փրչեն՝
Փափուկ հովեր, գգուող հովեր ցանկալի,
Օրոցին մեջ մանկան դէմքը կը փայլի
Երազներով՝ հովերուն դեմ սրտաւէն:

Նա կը ժպտի, կ'ուզէ քոչիլ հովին հետ,
Կ'երգէ գուարք իր երգերը գրգալի,
Լեզու կ'առնէ հովերուն հետ, կը մարի,
Երջանիկ է այսպէս սրդան առ յաւէս:

Բ.

Դեռ կը փրչեն հովեր վայրագ՝ ճիւղստէն՝
Երիտասարդ մ'լերան վրայ շուարուն,
Սիրախորբոյ կուրծքն է բացած հովին դեմ,
Ու կը խորհի ալ անձնացուր հովերուն:

Հովերն անպարս ալիքի պէս կը պոռան,
Սեր - հովերը՝ անկարեկիւր, մեծաւառ,
Տղան վերը, դեռ կը նայի՝ լըռութեան
Մեջ մըխրնող մեծ հովերուն մրավար:

Գ.

Կը փրչեն դեռ հովեր խառնակ չորսդիւն,
Ծերունի մը՝ ապւած, ճիհար, մըսածկոս,
Իր վերքերուն կը նայի ճիւղ հոգիէն.
Հորիզոնն է մօուշապատ ու ամպոս:

Խորաբանդակ վերքէն արիւն կը կաթէ,
Ու հովերը կը ծծեն զայն պապակած.
Հարաւային հովը սաստիկ կը փրչէ.
Կը դողդողայ խեղճ ծերունկը քմբուկած:

Դ.

Հովեր կ'անցնին մեր վրայէն ինքնածին,
Ու կ'արքնանան ապուլի պէս դառնօրէն:
Հովեր կ'անցնին, խորշակի պէս տեղագին.
Ու մեր կեանքը կը տարամնայ ա՛յս նորէն:

Տըղու մը պէս կուլանք, կուլանք յաւիտեան՝
Հովերուն դեմ՝ սրխուր, մըքին գիշերուան.
Ու կը յիշենք յանկարծ առտուն այն օրուան՝
Երբ երազներն էին դեռ քարմ, կուսական:

Ա Ղ Օ Յ Բ Ը

Նկուր բսի, բայց մի՛ մոռնար Հայ աղջիկ,
Մէկ տեղ պիտի աղօթեիրն ան գիշեր,
Դեռ հոլանի կուրծքդ բոյրով երջանիկ,
Մարապետին պէս փոքրիկ, չե՛ս յիշեր:

Բզֆեցիր ժանեակները նեփ ներմակ,
Վրդիդ շուրջը օձերու պէս ոլորուող,
Սեւեր հազար ուռեհիին շուրին տակ,
Ուզեցիր որ սպասեմ հոն ապահով:

Ու մեկնեցար. մօր մը նրման լացի ես
Իր աղջկան սեւ դագաղէն բաժնուող:
Կը վախճայիր, միմակ անցնիլ տղու պէս՝
Անտառներէն, լընին մօտէն անխռով:

Ու աչերքս համբուղ վրայ դարձուցի:
Մոմունջները իրիկուան դեմ մարեցան,
Մութն սկսաւ լուրջ երգով մը քոչունի:
Մասուռէն ներս մըտայ միմակ ես անձայն:

Քոյրքս կեցած խորանին մօտ կ'աղօթեի,
Քովը սեւեր հագած կիւն մը ծնրադիր՝
Իր սուգին մէջ ներշնչուած կը հասներ՝
Որդեկորոյս կոյրին նման ուշադիր:

Ձեռներս կուրծքիս խաչածեւած ուզեցի
Որ ներս տեղ դուն ըլլայիր մոմին մօտ՝
Քրտոյս հետ խունկերուն մէջ, դրացի
Երագներու քրքումներուն խնկահոտ:

Ուզեցի որ աղանիներ բռնեի
Հոն մեր շուրջը՝ վնասներով երջանիկ,
Իմ արհաւիրք, բու հոգւոյդ խորն առնելին՝
Թեւեր ներմակ՝ հրագները գեղեցիկ:

Ու երգեիր քրտոյս հետ, ինձի հետ՝
Ալիւսիան, կարօտներով խանդավառ.
Դասերուն մէջ աղջիկները բու ձայնեղ
Գինովնալին, լային լային սիրավառ:

Անհուն ըլլար մեր աղօթքը, մեր երգը,
Վերջ չ'ունենար այն գիշերը միածին.
Դեռ չը բացուած, չը կարմրած երկինքը,
Համբուռումներն Աստուածային յածէին՝

Մեր այտերուն, մեր արտերուն, մեր աչին,
Լայինք, լայինք կոյսի մը պէս վերացած.
Ու արինգին փոխանցուէր մեր ձայնին
Քրքումներն՝ երգի մը պէս, ո՛վ Աստուած...

ՍԻՐՈՅ ՏԵՆԴ

Ա՛խ, չեմ գիտեմ ինչո՞ւ սիրքս սե՛ղ մ'ունի,
Տաճար մը կայ կարծես ներսս խնկաւէս,
Վառ սաղմոսներ, ալիւններ ծընունդի՝
Կ'արձագանգեն ալիքին պէս միշտ վէս վէս:

Ուր որ երբամ ան կը փախ ինծի նէս.
Ծառերուն սակ երբ կը նստիմ պարսասած,
Սաղարթներուն մեջէն կ'իջնէ իբրեւ նէս,
Ու կը դառնամ ես գիւնով մը տարտալցած:

Երկրագուն կ'ըլլամ բնութեան խենդի պէս
Բիւր ցոլերը ալցուն՝ արքիս կը բանան
Պահաւաններն՝ ուր մասունքներ կան պէս պէս.
Ապաշաւի կ'զգամ ձայնը անըման:

Օր մը փախայ մեր խրհիքէն, կամովին,
Լեռան վրայ, դաշտերուն մէջ, գէտն փով,
Ա՛խ չկրցայ առնել պապական իմ արքին,
Տղու մը պէս սկսայ լալ ժամերով:

Օր կ'ըլլայ որ կը փափաքիմ քափառիլ,
Ազնուացած տեսնալ շուրջս ամեն դի.
Երջանկութիւն կ'զգամ երբոր ալ սառիլ
Ու աւրուիլ կ'սկսի երկիրն գարնային:

Գիշեր մըն ալ անկողնիս մէջ ծնրադիր,
Աղօթքի տեղ հայնոյեցի ... անհանդ ...
Մոռցայ երկիքն, խոսումներս իսկ անպատիր,
Կարծեցի քե խաղն էի ես Աստուծոյ:

ՍԻՐՈՅ ԶԱՅՆԸ

Ա.

Գիրկս նստէ քեզ փայփայեմ ո՛վ տղայ,
Կարմրցնեմ փու աչքերդ համբոյրով.
Լըճակ մը կայ դեռ անձանօթ, հեռակայ,
Սորվեցնեմ համբան քեզի ապաքով.
Հոն ամեն բան դեռ կուսական, վէսվէտուն,
Կեանքն է այնտեղ՝ հսկայ նաւ մը ինքնավար.
Դո՛ւն նաւապէս, պիտի հսկես յարանուն
Ալիքներուն մէջ, ամեն օր, հողմավար:

Բ.

Նկո՛ւր նայիմ իմ բաժակէս քմպե՛ դուն,
Ծրծէ կաքքս՝ սիրուած աղջիկ երագուն,
Ծաղկի մը պէս բացուէ, եղիւր արեալոյս,
Թող կարմրի աշխարհ՝ քեզմով լիայոյս.
Քու ետեւեղ պիտի նայի ամեն մարդ.
Երբ փողոցէն կ'անցնիս կ'երբաս իբրեւ վարդ,
Ու աչքերդ իբրեւ կոկոն երկնածին,
Թո՛ղ որ բացուին արտերուն մէջ հեշտագին:

Գ.

Նկո՛ւր ինծի հրեշտակի փոխեմ քեզ,
Վարդով օձեմ փու մարմինըդ վերջապէս.
Խաղաղութեան մէջ սաւառնէ շարունակ,
Ինչպէս բոլոր շուշաններուն անապակ.
Թող վե՛ր նայի, հո՛ն, ամեն մարդ, ուր կ'երբան
Երագներ՝ հալած, մաշած, անպայման:
Հոն, փու փոքր Աստուածացած քող տեսնան,
Ինչ որ սուրբ է, ինչ որ ապրող յաւիտեան:

Ս Է Ր Ը

Ծաղիկներուն շունչն եմ, կեանքն սրբազան,
Կառոտն եմ ես, փոքրիկն ապերասան,
Լոյսն եմ լուսնի, վարդ ճանաչը՝ արեւին,
Բաբախանն եմ քրքուումը՝ հոգիին:

Աղօթքն եմ ես, մոմն՝ Տիրամօր պատկերին,
Կը վառիմ միտքս, լոյս կը սփռեմ սանաւին:
Կը վառիմ ես արեւին պէս ամեն օր,
Ու հոգիին կ'ըլլամ յոյսը դարաւոր:

Հրդեհն եմ լուռ մտանարմով. յաւիտեան
Պիտի անիմ, պիտի վառեմ մարդկութեան
Սիրսն ու հոգին. ու երջանիկ պարգապէս,
Պիտի ընեմ, շրջանքս լուռ, հովին պէս:
Վրնուկն եմ ես չհնադազեղ, կուսածին,
Մարմինս կ'ալի վարդ բուրումով ծաղկածին:

Մանկան արտին մեջ ես կ'ըլլամ հրեշտակ,

Ու կոյսերը շքեցեցողքս անապակ,

Կ'երգեն, կուլան ու կը ծախին անդադար՝

Կորսանակ ուժերուս տակ, հիմաբար:

Երկունն եմ ես Տիեզերքին բովանդակ,
Կապրիմ ծոցը անուշներուն զեղ կրակ.
Ինձմով միայն ամբողջ կեանքը կը խնդայ,
Երբ իմ ձայնս գեփիւտին պէս կը խայտայ:
Հորիզոնին նայե, հեռուն, կուսական
Լուրք, ամպեղէն երկինքն անգամ, մանկական
Շրնորհալի ծիծաղով մը կը խնդայ.
Վե՛ր նայե, վե՛ր, ո՛վ մարդկութիւն, անխընայ:

Ես երկինքն եմ կապոյտներով ասմազուն,
Ու աստղերս ալ՝ ձեր արերը երազուն:

Մ Ո Ռ Ն Ա Ն Ք

Սեցի ես հին սերերս իսկ, ամեն բան
Մոռցայ, հոյր իմ, մոռցայ աշխարհն անիրաւ.
Մեծ հեքեաքներ հոգիս մեջ կ'արթնան,
Քեզմով կ'ապրիմ, հոգիս մուր է ու ծաւաւ:

Մուր է հոգիս գիշերին պէս անբարբառ,
Եկո՛ւր պատմե, խօսե ինձի, երգե դուն.
Աշխարհ մը կայ ասկէ անդին վեհափառ,
Եկո՛ւր մեկեղ փախչիմ հոնեղ այս իրկուն:

Փախչիմ հոնեղ մութին մեջէն, գողի պէս,
Դո՛ւն ալ մոռցիր ինձի նրման ամեն բան.
Հրեշտակի նրման ապրիմ, գաղտնապէս,
Կարծեմ մայիս կը տիրէ հոն յաւիտեան:

* *

Միս անձանք քմուրբիւն մը կ'օրրէ զիս,
Կ'աննիւրաւամ երբ կ'աղօթես դուն այդպէս.
Բազուկներդ ալ մի՛ ծալիր սիրելիս
Թոչիմ հեռուն, մոռնալ իրերն վերջնապէս:

Մոռնալ իրերն, Աստուածացած, անկառօտ
Հեշտաններու՝ որոնք շուտով կը մեռնին.
Երգե՛ աղւորս, երգե այդպէս վարանօտ,
Ա՛լ աւելի կ'աղւորեաս դուն հոգեւին:

Կ'աղւորեաս դուն երբ կ'երագես խղճանար,
Երբ կը մոռնաս գաղափարներն սրբապիղծ.
Վերադարձիր, եկո՛ւր ինձի յամբար,
Խնկեցիմ բազմիմ տակը, անկսկիծ:

Բազմիմ այսպէս մարգերուն մէջ, երջանիկ,
Դեռ զօղանջը չ'արձագանգեց կոչնակին.
Տո՛ւր սիրտդ ինձ, ամ կեանքս քեզ, ո՛վ աղջիկ,
Խըմենք, լափենք պատանքները սա կեանքին:

Պլպուլն անգամ երբ կը հիւծի բոյնին մօտ,
Չագուկներուն կը կրճակէ սիրտն իր վառ-
Եկո՛ւր ինձի, եկուր դժխոյ մոռացկոտ,
Մեր երգերուն երգենք հրգօրն տենդաբար:

ՀՈՎԻՒՒՆ ԵՐԳԸ

Իմ երգերս լեռներու հովն է հիւսած,
Չորին երգն ալ իր արցունքն է հոն քափած.
Թռչունները քամ երազներ են տուած,
Չորին երգն ալ իր արցունքն է հոն քափած:

Առուակին մօտ երբ կ'երգէի անցեալ օր,
Սիրոյ նոր նոր, պչրոտ բառեր սորվեցայ,
Ձի բընուրիւնն կ'ընկերանար ինձ պէս մօր.
Սիրոյ նոր նոր, պչրոտ բառեր սորվեցայ:

Ուր որ երբամ քեզ կը յիշեմ, կը փղձկիմ.
Անհունութեան խորերէն ձայնըդ կուգայ.
Անդունդներէն, ովկեանէն երբ կ'անցնիմ՝
Անհունութեան խորերէն ձայնըդ կուգայ:

Պատահանիդ մօտ երբ կուգամ խօսելու,
Սիրոյ կարմիր ծիածան մը կ'երկարի
Աչուրներէդ մինչեւ հոգիս սիրերգու,
Սիրոյ կարմիր ծիածան մը կ'երկարի:

Յոյսեր ունիմ որոնք մովի պէս կ'այրին:
Ինչպէս կանքեղն՝ սեղանին մօտ Ասուծոյ:
Քեզի համար զրկուած, լուռ բող հասնիմ,
Ինչպէս կանքեղն՝ սեղանին մօտ Ասուծոյ:

Անխոն, անկուտ համբորդն եմ ես մօլորած,
Յիմար արտիս կոյր կիրքերուն անձնասուր.
Մոխիրներ կեանքիս քրքէ ո՛վ պատշուած՝
Յիմար արտիս կոյր կիրքերուն անձնասուր:

ՀԱՅ ԱՂԶԿԱՆ

Կը խորունկնայ մուրք ծովին պէս ուռած,
Նոր կը դառնաս ա՛յ խեղն աղջիկ, դաշտն և ո՛ր,
Բուռ մը ցորեն փեշերուդ մէջ պարուրած.
Մայրդ քեզի կ'սպասէ դեռ գլխիկոր:

Հիւանդին պէս բուռ բուռ մազերդ ցիրուցան,
Աչքերուդ մէջ խռովայոյզ բան մը կայ.
Կը դեգերիս ասորեալին պէս անձայն,
Այ չե՞ս ուզեր դառնալ գիւղրդ մօտակայ:

Երեկ էր դեռ լաւ կը յիշեմ առուակին
Մօք նստած խենդի մը պէս կուլայիր,
Օհ եւ դեմքդ մարած աշխարհ մը անգին,
Գիշերներու դալկութիւնը ունեիր:

Օտարներ քեզի նամար դաշտերուն
Երկայնքն ի վեր կ'սպասէին՝ եւ նամբադ.
Մարտնչեցար ըմբիշի պէս, փախար դուն,
Քայց ֆայրերդ ունակ ինկան նարահաս:

Ըսէ՛ տեսնամ ե՞րբ ապրեցար երջանիկ,
Պլպուլի մը երգը զքեզ ե՞րբ լուզեց,
Երազներդ շոյեցի՞ն քեզ հա՛յ աղջիկ,
Ըսէ՛ տեսնամ օտար մը ցաւրդ մարե՞ց:

Քու աչքերուդ կոյս վարդերը ո՞վ փրցուց,
Ո՞վ, ո՞վ ֆաղեց կարմիրները մարմինիդ.
Ըսէ՛ տեսնամ ինչ բանը քեզ որբացուց,
Ուրուական մ'ես դարձեր, բքամիս:

★
★

Օ՛հ այգիիս մէջ գինովցիր, գինովցի՛ր,
Արցունքներդ խառնէ անուշ գինիին,
Ու ժայռերուն կուրծքին վրայ քնացիր.
Քրնացիր ու եղիր չարֆա՛ւ Հայո՛ւ կին:

Աստուած կերեց եւ մարմինդ ժայռերէն,
Ու Մասիսի Հրեշտակը կոչեց քեզ,
Օհ մի՛ ցանկար սիրահարի օտարէն,
Մօրդ վշտին եղիր ընկեր մօտակեզ:

Ու լրնին մօտ նստէ այդպէս Հա՛յունի,
Մեր քնարին լարերը դեռ չեն լարուած.
Սպասէ որ ջուրէն ծընի մի հուրի,
Ու խառնէ ցաւն եւ արցունքիդ սրբացած:

ԹԵՒԵՐ ՏՈՒԷՔ ... ՀԱՅՈՒՆ

Թեւե՛ր տուե՛ք, քեւե՛ր տուե՛ք վեր քոչիմ,
Թոչիլ կ'ուզեմ, քեւեր տուե՛ք կրակե՛,
Պատեմ ֆողը գաղտնիքներուն խաւարսչին,
Թեւեր տուե՛ք, Անհունն ինձի կը կանչէ:

Վերն շանքարձակ ամպերն ինձի կը կանչեն,
Շանքերուն հետ կռուիլ կ'ուզեմ, կռուիլ յար.
Առնեմ ուժը մեծ անհունին հրեղէն,
Մտեմ խորերն անձանօրին մթավար:

Թեւեր տուե՛ք, լեռնէ ի լեռ քոչքսիմ,
Կեանք տամ, նոր կեանք դիակներուն յօռտում.
Արիւնն անոնց լուռ կ'ըստասէ աւօտին,
Թեւեր տուե՛ք... հայուն, քեւե՛ր կրակում:

*
* *

Ա՛խ այն առտուն, ա՛խ այն առտուն ձմեռումն,
Զիւնը ծովին պէս փրփրած, մարմարում,
Կարմրեցաւ արիւնովը Հայութեան.
Նոր սարսուռ մը զգաց երկիրն կարկամած:

Ժպիսները արցունքներով այրեցան,
Երջանկութեան ծաղրանքն էր այս կասաղի.
Լեռներուն մէջ փոքրիկով հովն ալ, անձայն
Սգաւորի մը պէս լռեց հոն գաղտնի:

Ամպերն անցան վերէն նման արցունքի,
Ու լռեցին հոն քոչուններն իսկ վայրի.
Բնութեան կուրծք կը դողդոջէր երկունքի
Մը մէջ ինկած, կնկան նրման տարփայի:

Լուռ էր բնութի՛ւնն, լուռ էր երկինքն համօրէն
Արիւնն Հայուն ջուրի նման կը հոսէր.
Լուռ էր Ասումը, լուռ էր հրեւն անօրէն,
Յոլն արիւնին վերն ամպերուն կը փութէր:

*
* *

Թեւ տուր Ասումը, քեւեր ինձի՝ երկնային,
Թոչիմ հեռուն, լուրք կամարէն ալ հեռուն.
Օրորումներն կեանքի զուարթ, հեշագին,
Զե՛ չեն կրնար խմել ցաւերս իմ անհուն:

Բոցեղ կիրքեր կ'ասումս անմահ արշիւ մէջ,
Արշալոյս մը ներքս կ'այրի ոսկեսար,
Իր քովանքը ջրի ժելով լոյս, անեղ.
Մի՛ օրէք զիս համբոյրներով վայրապար:

Համբոյրներու կարօտն ունիմ հայրենի,
Գացե՛ք հեռու ինձմէ սերեր ընդունայն.
Ունիմ սերեր ես սգաւոր, մայրենի,
Թոչիլ կ'ուզեմ, քոչիլ մինչեւ գիրկն մահուան:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԲՈՐԴԸ

Լուռ գիշերը խոր ձմեռուան,
 Չունի վախճան, կ'անդնդանայ շարունակ .
 Կ'անցնիմ լալով անհառներէն .
 Բրնուրիւնը կը մսածէ .
 Պիտի փալե՛մ, պիտի փալե՛մ,
 Մինչեւ ծոցը յաւիտեանին ուր նոր կեանքը կ'սկսի:
 Աստիճաններն գիշերներուն կը չափչփեմ,
 Կ'ուզեմ հասնիլ անսալքա՛մ .
 Այն աշխարհը՝
 Ուր կեանքներ կը միանան՝
 Նեղերու մէջ սերերու մէջ, ծիծաղներով անկապանք:
 Սարսուռանքը ոսկորներուն փռուած,
 Հոգիիս մէջ,
 Յաւին ձայնը կարեցուց:
 Նոր ձմեռներ, նոր գիշերներ դալկունակ,
 Հոգիիս մէջ կ'արթննան,
 Ու սեւ ամպեր ճամբուս վրայ կը դիզուին .
 Սարսափներու մէջէն քո՛ղ որ անցնիմ մրրիւն,
 Խարխափելով վերելակեմ,
 Հասնիմ երկիրն՝ ուր կուլան՝
 Որբունիներն, վիրաւորներն շղթայուած:
 Հասնիմ երկիրն, այն երկիրը մոխրապաւ,
 Ուր կը հեւայ կեանքը ձայնին պէս յոգնած,
 Պիղծ հոգիներ նոն պապակած,
 Կուսուրբիւնը կը պղտորեն՝
 Լիւաճներուն:

Կ'արիւնոսիւն ոսկերս սուր սուր փուշերէն,
 Ու փառերուն կը կառչին
 Ոսկերս մաշած . զինովի պէս կը փալեմ .
 Բուի աչքեր տուր ինձ Աստուած այս գիշեր,
 Անապարեմ, փալեմ շուտ շուտ,
 Մահաշրջուկ հեծկյսուկներ կը լսեմ ես հեռուէն:
 Նրազներէդ արթնցի՛ր դուն ո՛վ Աստուած,
 Գրա՛ ինձի, գրա՛ որդւո՛ցըդ դժբաղդ .
 Սա՛ լեռներուն ետեւ աշխարհ մը կը մարի,
 Խիզախ ցեղին, մահուր ցեղին՝
 Հայուքեան:

Ձայներ կ'անցնին այդ աշխարհէն ողբերու պէս
 ցաւագին
 Ու գետերը արիւնի պէս արցունքի տեղ կը հոսին:
 Ասուրներ լուռ կ'երկննան հոն սարսուռագին,
 Իբրեւ պատանգ սիրական:
 Ա՛խ ի՛նչ կ'ըլլայ,
 Սեւ գիշերը քող մարի .
 Համբո՛րդ մըն եմ,
 Հանգրուանիս կ'ուզեմ հասնիլ ապանով:
 Արիւնաներկ գերեզմաններն ցեղիս փորուած
 աչքերուս մէջ,
 Թող տառապիմ մինչեւ օրը Յարութեան,
 Զի հոսերը զոհներուն,
 Կը գալարին, կը կտրեն աղիքներս մարմնոյս մէջ:
 Սե՛ւ գի՛շերներ, ի՛նչ կ'զգամ դուք, ի՛նչ գաղտնապահ
 կեցե՛ր եք,
 Գեթ Ալլահին խօսեցե՛ք դուք
 Մե՛ր ցաւերը,

Զի դուք Անոր կը մօտենա՞մ ամեն օր:
 Երկինք լուծուած արեւալիւքի մը մեջ սեւ,
 Կ'անցնիմ կարծես անդունդէ մը
 Գողի մը պէս խրոպօք:
 Երագները կ'ուսեն հոգիս, հոգիս՝ ցաւիս պատարագ.
 Երկրի ձայնն է որ կը լսեմ ոտներուս տակ միտաւոր:

Յառաջացաւ սեւ գիւղերը ամենի,
 Վերադարձին կ'ըստասեմ,
 Լեռներուն մեջ, ձիւներուն տակ միտմիտակ,
 Բրնուրեան նոր Զարօնքին:

1908

Վ. ԵՐԶ.

	Էջ
Յառաջարան Կաւարեանէ	5
Ծաղիկները	8
Կարապին մահը	9
Մայրամուտ արեւ	40
Լքուած հայրերին	41
Գնչուհին	43
Ձայներ	45
Վարկեան մը	47
Մանիշակը	48
Վանականը	20
Սէր հովերը	22
Աղօթքը	24
Սիրոյ տենդը	26
Սիրոյ ձայնը	27
Սէրը	28
Մոռանք	29
Հովիւին երգը	34
Հայ աղջկան	32
Թեւեր տուէք... հայուն	34
Աղատութեան ճամբորդը	36

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԷՆ

ԱՊՏԻԼ ՀԱՄԻՏ Բ.

Գիւն 1 դր.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵԼԻՔ ԳԻՐՔԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԵՐԱԶԸ [Բանաստեղծութիւններ]

ՄՈՒՐՋԵՐ [Պատմութիւններ]

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0331011

25050

Գին 3 Ղրուե

ՏՊԱՐԱՆ "ՇԱՆԹ", ՂԱԼԱԹԻԱ